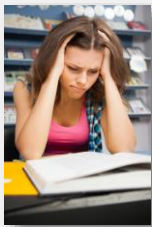

Hvis jeg genkender ordene i teksten, hvorfor giver den så ingen mening?

- om læseforståelse og sprogforståelsesvanskeligheder i læsning

Elisabeth Ambak
DPU, Århus Universitet

Indhold (9.45-11.15)

1. Optakt:

- a. Komponenter i tekstforståelse
- b. Læsevanskeligheder – en oversigt

2. Symptomer på sprogforståelsesvanskeligheder i læsning

3. Årsager til sprogforståelsesvanskeligheder i læsning

4. Indhold og metoder i indsatser rettet mod sprogforståelsesvanskeligheder i læsning

---

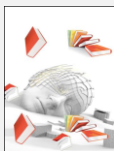

Læsning – en aktiv meningsøgende proces

Tekstforståelse er en proces, hvor læseren på én og samme tid **udleder mening** af teksten og **selv skaber mening** ved at interagere med og være engageret i teksten.

(EA oversættelse af RAND: Research and Development, 2001)

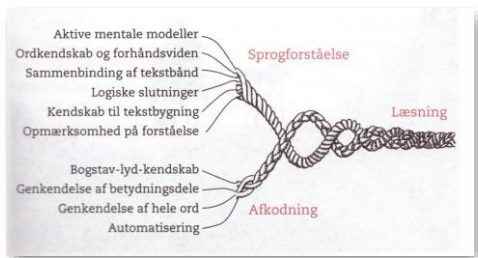

Tekstforståelse – en kompleks kognitiv aktivitet

God tekstforståelse forudsætter, at en række sproglige og kognitive processer fungerer hver især og i interaktion med hinanden.

Efter Scarborough (2001), gengivet i Oakhill, Cain & Elbro (2015)

Den enkle læsemodel (the simple view of reading)

Læsning = afkodning x sprogforståelse (Gough & Tunmer)

1. Afkodning - at udnytte skriftens principper

- Lydprincippet (standard- og betingede bogstav/lydudtaler)
- Betydningsprincippet (morfemer i ord)
- Traditionsprincippet (låneord, fx orange, succes)

Sprogforståelse i læsning

Læsning = afkodning x sprogforståelse (Gough & Tunmer)

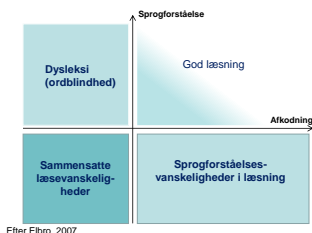
Sprogforståelse – en bred vifte af færdigheder

- Ordforråd: omfang (bredde), kvalitet (dybde) og mobilisering
- Syntaks og grammatik (kohæsion)
- Følgeslutninger
- Kendskab til teksttyper (tekstbygning)
- Opmærksomhed på egen forståelse

(Perfetti, Landi & Oakhill, 2005)

Læsevanskeligheder – et spørgsmål om grænsedragning!

1. Dysleksi (ordblindhed): Vanskeligheder med afkodning
2. Sprogforståelsesvanskeligheder i læsning: Vanskeligheder med komponenter i sprogforståelse, fx ordkendskab
3. S sammensatte læsevanskeligheder

7

Elever med sprogforståelsesvanskeligheder i læsning

En definition

- Elever med dårlig tekstforståelse, der **ikke** skyldes dårlig afkodning.
- Disse elever har aldersvarende ordlæsefærdigheder, men ringe tekstforståelse.
- "Overraskende" vanskeligheder; ingen kendte sprogvanskeligheder el. lign.

Hvad kalder vi dem?

- Elever med specifikke læseforståelsesvanskeligheder?
- Elever med sprogforståelsesvanskeligheder i læsning?
- Elever med semantiske vanskeligheder?
- Dårlige forståere (Hanne Trebbien Daugaard: oversættelse af poor comprehenders)?

Fakta om elever med læseforståelsesvanskeligheder

Andelen af elever med sprogforståelsesvanskeligheder i læsning er betinget af de læse- og sprogtests, man bruger til at afgrænse gruppen.

- Ca. 10-15 % af 7-11 årige elever i engelske skoler (Nation, 2005; Nation & Snowling, 1997; Yuill & Oakhill, 1991).
- Findes stort set ikke i danske 3. klasser (Rønberg & Klint Petersen, 2016).
- 38 % af gruppen af 9. klasses elever med utilstrækkelige læsefærdigheder, dvs. under niveau 2 i PISA (PISA, 2009).

Afgrænsning

Elevergruppen viser ikke problemer med sprogets fonologiske komponent (fonologisk processering):

- ✓ god fonologisk opmærksomhed
- ✓ aldersvarende ordafkodning
- ✓ god ordgenkendelse og læsehastighed.

Symptomer på sprogforståelsesvanskeligheder i læsning?

Er forståelsesvanskelighederne specifikke for læsning?

1. Ordniveau

- et mindre impressivt ordforråd (kvantitet)
- et svagt ordkendskab (kvalitet)
- en langsommere ordmobilisering

2. Sætningsniveau

- Elevgruppen laver flere syntaksfejl og er mindre bevidst om syntaks end normale læsere.
- Eleverne viser mangelfuld forståelse af tekstbånd.

Symptomer på tekstniveau

Kontekstuelle ledetråde

- Dårlige forståere er ringere til at gøre brug af konteksten til at udlede ords/sætningers betydning.

Følgeslutninger og integration af informationer

- Dårlige forståere har problemer med at drage følgeslutninger, både når de lytter til tekst, og når de læser.

Metakognition - styring og regulering af læsningen

- Dårlige forståere er mindre opmærksomme på deres læseformål end gode læsere, og de er ringere til at monitorere egen læsning (opdage forståelsesproblemer).

Genrekendskab

- Dårlige forståere er mindre bevidst om strukturelementer i tekster end gode læsere.

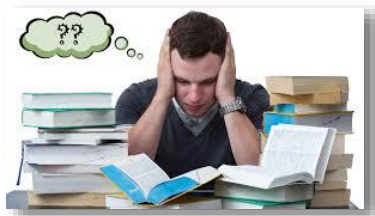

Om årsager til dårlig tekstforståelse

Har dårlige forståere problemer med sprog- og/eller med tekstforståelse?

Årsager: Ordniveau

The lexical quality hypothesis

Læseforståelsesvanskeligheder skyldes svage/opræcise leksikale identiteter.

The lexical quality hypothesis (Perfetti, 2007)

- God tekstforståelse afhænger af, at læseren ikke bruger for megen kognitiv energi på at læse de enkelte ord. Ordene skal aktiveres hurtigt og effektivt fra langtidshukommelsen.
- Hurtig, effektiv aktivering af ord fra langtidshukommelsen forudsætter veletablerede leksikale identiteter.

En intervention baseret på the Lexical Quality Hypothesis

Udvikling af af ords semantiske, ortografiske og morfologiske (grammatiske) identiteter

(Lexical Quality Matters: Effects of Word Knowledge Instruction on the Language and Literacy Skills of Third- and Fourth-Grade Poor Readers af Brinchmann, Hjetland & Lyster)

TABLE 3
Examples of Word Knowledge Activities

Semantic activities	Syntactic activities	Morphological activities
<ul style="list-style-type: none"> • Discussion of pictures illustrating the target word and concepts with semantic boundaries to the target word. Which pictures illustrate the target word, which do not, and why? (e.g., "Does a picture of a boxing match depict a conflict?") • Odd man out (e.g., "Which word is not an object, and why? microphone, music, guitar, flute") • Work with semantically related words (synonyms, antonyms, subordinates, and superordinates) 	<ul style="list-style-type: none"> • Sentence repair (discussion of ways to repair a sentence that is syntactically wrong) • Sentence puzzles (construction of sentences using words as pieces in a puzzle) • Missing words (different morphological forms of target word had been removed from various sentences; e.g., "Which word form belongs to which sentence, and where in the sentence does it fit?") 	<ul style="list-style-type: none"> • Word sorts (find words belonging to the same word family as the target word; find words with the same affix) • Word puzzle (create different words by combining affixes and roots; create compound words with the target word) • Morphological problem solving (identify the meaning of novel words by using word parts) • Cloze tasks with different derivations of the target word

Note: The target words are bold.

Årsager: Tekstniveau

Vanskeligheder med følgeslutninger i læsning?

Læserens forståelsesproblemer er alene relateret til tekstlæsning (Oakhill & Yuill, 1988) og skyldes særlige problemer med at drage følgeslutninger.

Intervention: Udvikling af elevernes bevidsthed om følgeslutninger.

Sprogforståelsesvanskeligheder

Læseforståelsesvanskeligheder skyldes sproglige vanskeligheder, der manifesterer sig både i mundtligt sprog og i tekstlæsning (fx Catts; Nation & Snowling; Oakhill, Bryant & Cain).

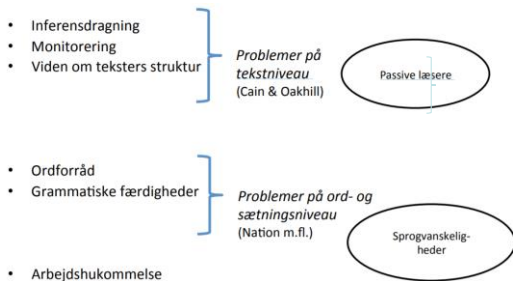
Intervention: Mundtlig/tekstbaseret undervisning i ordkendskab og forståelsesstrategier.

Specifikke og/eller generelle sproglige vanskeligheder

Læseforståelsesvanskeligheder manifesterer sig både specifikt i tekstlæsning og mere generelt i både mundtlige sprogfærdigheder og læsning (Wagner m. fl.)

Intervention: Individuelt tilpasset undervisning.

Opsummering – hvad skyldes dårlig tekstforståelse?

(Hanne Trebbien Daugaard, 2012)

Konklusion

- De fleste dårlige forståere har ikke kun vanskeligheder med tekstforståelse.
- Der findes ikke én elevprofil – elever med sprogforståelsesvanskeligheder har problemer med en række forskellige semantiske og kognitive komponenter i tekstforståelse.
- Sprogforståelsesvanskeligheder kræver en bred, længerevarende indsats. Denne indsats bør koordineres på tværs af faggrupper i grundskolen eller på ungdomsuddannelsen (læsevejleder, dansklærer, faglærere).

Forskning i sprogforståelsesvanskeligheder i læsning peger på en bredspektret indsats, der bør fokusere på:

1. Ordniveau

- Ordbevidsthed
- Ordlæringsstrategier

2. Tekstniveau

- Tekstkohæsion og nødvendige følgeslutninger
- Teksttypekendskab
- Metabevidsthed om eget læseudbytte

Mundtlige -/tekstaktiviteter?

Det sproglige arbejde kan med fordel fokusere på mundtlige aktiviteter, men også arbejdet med sprogforståelse i tekstlæsning er udbytterigt (Nation m. fl.).

Ordniveau: udvikling af ordkendskab og ordbevidsthed

Både ordforråd og ordkendskab har betydning for elevers tekstforståelse og tekstskrivning:

1. Ordforråd

- Omfanget af ord, man kender
- Elevers ordkendskab undersøges ofte med billedbenævnelsesopgaver.

2. Ordkendskab

- Præcision og kvalitet i kendskabet til de enkelte ord og effektivitet i aktiveringen af ordet i hukommelsen.
- Betydningsrelationerne mellem ord i leksikon (det semantiske netværk).
- Elevers ordkendskab undersøges ofte med synonym/antonymopgaver, over/underbegrebsopgaver, ordassociationsopgaver.

Omfang af - og kvalitet i ordkendskab: den stærkeste prædikator af tekstforståelse

Sammenhænge mellem ordkendskab og skriftsproglige færdigheder:

1. Ordforråd → udvikling af fonologisk opmærksomhed
2. Ordforråd → udvikling af tidlige ordlæsefærdigheder
3. Ordforråd → lytte og læseforståelse
4. Ordforråd → skrivning
5. Ordforråd → deltagelse i faglige klassediskussioner
6. Ordforråd → faglig viden
7. Ordforråd → formidling af selvopfattelse og egne holdninger

---

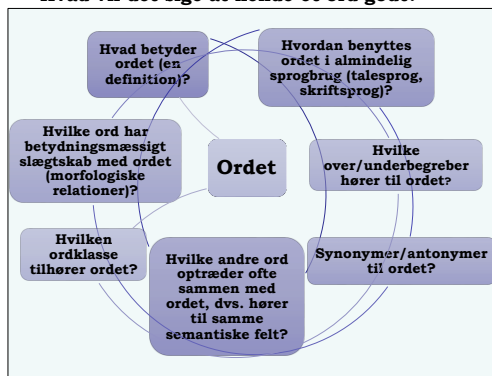

Hvad vil det sige at kende et ord godt?

Hvad siger forskningen om ordkendskabsundervisning?

- Eleverne skal arbejde med ordene på en meningsfuld og motiverende måde (ikke som ordlister, der læres udenad).
- Eleverne skal lære 'elev-venlige' definitioner på ordene.
- Eleverne skal møde målordene gentagne gange.
- Eleverne skal undervises i alle betydninger af ord (ords semantiske netværk).
- Eleverne skal have mulighed for at bruge ordene aktivt.
- Eleverne skal undervises i ordlæringsstrategier.
- Elevernes ordbevidsthed skal udvikles.

(Kaménni & Baumann, 2012; Graves, 2009; Beck & McKeown, 2004)

Aktiviteter og opgaver der understøtter ordlæring

- Eleverne skal arbejde med opgaver og aktiviteter, der sikrer en aktiv bearbejdning af ords betydningsindhold:
1. Semantisk kategorisering og rangordning af ord (over/underbegreber)
  2. Ords forskellige betydningsvarianter (fx faglige ordbetydninger)
  3. Andre ord indenfor samme betydningsområde
  4. Synonymer/antonymer
  5. Morfologisk analyse (morfologiske ordfamilier)

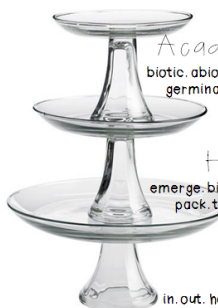

Tiers of Vocabulary Instruction

Tier 3
Academic Content Words
biotic, abiotic, ecosystem, environment, terrarium, germinate, photosynthesis, acute, geometric

Tier 2
High Utility Words
emerge, bicker, flounder, frightened, increase, soak, pack, tweak, navigate, function, priority, tug

Tier 1
Basic Words
in, out, house, dog, cat, blue, yellow, flower, book, girl, run, house, sad, car, go, animal, street

---

Ordniveau: ordforståelsesstrategier

Eleverne skal opdage ord i teksten, de ikke forstår og aktivt søge at udlede ordets betydning af den faglige sammenhæng.

1. Brug dit emnekendskab

(hvad plejer jeg at få at vide om dette emne – hvad kan ordet så handle om?)

2. Brug kontekstuelle ledetråde

(er der eks. på underbegreber i teksten)

3. Brug din viden om ordets morfologiske struktur

(i|værk | sætt | else = at sætte noget i værk)

4. Indsæt et andet ord, du kender

(Det kræver **iværksættelse** (brug?) af en lang række lovindgreb)

Hvilke sprogfærdigheder kan det betale sig at arbejde med?

Forskning i sprogforståelsesvanskeligheder i læsning peger på en bredspektret indsats, der bør fokusere på:

1. Ordniveau
  - a. Ordbevidsthed
  - b. Ordlæringsstrategier

2. Tekstniveau

- a. Bevidsthed om eget læseudbytte
- b. Tekstkohæsion og nødvendige følgeslutninger
- c. Teksttypekendskab

Mundtlige -/tekstaktiviteter?

Det sproglige arbejde kan med fordel fokusere på mundtlige aktiviteter, men også arbejdet med sprogforståelse i tekstlæsning er udbytterigt (Nation m. fl.).

Tekstniveau: Bevidsthed om egen forståelse

1. Fokus på elevens egne forståelsesprocesser

Udvikling af elevens bevidsthed om sig selv som læser og styring og regulering af egen læsning.

2. Forståelsesstrategier i tekstlæsning, fx

- a. Aktivering/udnyttelse af læserens forhåndsviden i tekstforståelsen.
- b. Identifikation og fastholdelse af tekstens centrale elementer (opsummering)
- c. Udnyttelse af tekstens særtræk i forståelsesarbejdet

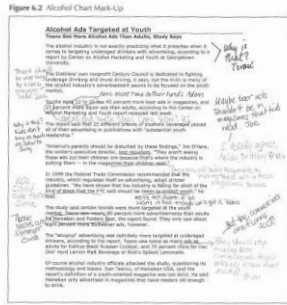

Udvikling af elevens bevidsthed om egne forståelsesprocesser

- 1. Tanker om tekst
- 2. Tænk-vejlt!
- 3. Læselogs

VIS-strategiplakater: forståelsesstrategier in action

Three VIS-strategiplakater are displayed, each with a title and several bullet points or numbered steps describing reading strategies.

Tekstniveau: elevens bevidsthed om følgeslutninger

1. **Visualiseringsøvelser** (især velegnede til skønlitterære tekster)

2. **Hvilken information får du af hvert enkelt ord i sætningen?**
 Eleven læser en sætning ord for ord; hvilken ny viden får du i hvert ord i sætningen?

Tom pjækkede igen fra første time

3. **Formulér spørgsmål til hvert afsnit i teksten**
 Hv-spørgsmål, spørgerammer

4. **Viden fra teksten – viden fra dig selv**
 Hvilke informationer findes i teksten? Hvilke må du selv bidrage med?

5. **Cloze-opgaver**
 Klokken var nu 10 min. Over 8. Klassen sad sløvt og ventede. Ole kom _____ for sent til den første time.

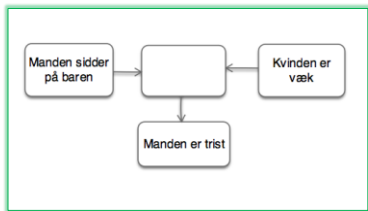

Fokus på nødvendige følgeslutninger

(Elbro 2014, s. 206)

- Ida Buch Iversen

Tekstniveau: bevidsthed om teksttypers formål og særtræk

Progression i undervisning i teksttypekendskab

1. Lad eleverne læse eksemplariske tekster inden for den udvalgte teksttype. Læreren udpeger teksttypens formål og dens særtræk (tekst-, sætnings- og ordniveau).
2. Eleverne udformer selv et eksempel på teksttypen i et selvvalgt emne. Eleverne kan bruge skriverammer som struktur for deres skrivning.
3. Lad eleven læse et afsnit i en tekst. Eleven skal udpege teksttypen ud fra en oversigt over teksttypers særtræk.
4. Lad eleven læse et afsnit i en tekst. Eleven skal skrive næste afsnit af teksten i den rette struktur.
5. Eleven skriver selv sin tekst

(Williams & Stafford, 2005)

Brug grafiske figurer til at synliggøre tekstens informationsstruktur

Type of Text Structure	Purpose	Key Words	Graphic Organizers that fit the purpose
Description	Tells how something looks, feels or acts. Identifies characteristics or components	Appeared, behaved, felt, acted	web
Time Order/Sequence	Lists sequential information of a series of events. Gives directions for doing or making something	Before, then, after, following, finally first, next	 Cyclic
Cause / Effect	Explains reasons. Tells why something happens or exists.	So, so that, since, thus, because, in order to, therefore, as a result	Fishbone Arrows
Compare / Contrast	Shows similarities and differences	Both, also, while, whereas, however, yet, but	Venn Diagram Comparison matrix
Enumerative / Listing	Provides main topic, supporting details and examples.	First, another, next also, most important, finally	Spider Map
Problem Resolution / Persuasion	Identifies need and importance, suggests resolutions, persuades, elicits support and describes consequences	Solution, problem, answer, so that, because, as a result	 Problem/Solution Chart

©The Erickson Meyer and Jeannette Gordon, Illinois Resource Center

---

Der findes ingen trylledrik – kun hårdt arbejde!

Elever med sprogforståelsvanskeligheder falder ikke 'i gryden som børn'. Derfor er en bevidst, længerevarende indsats nødvendig, hvis vi skal sikre, at de sprogsvage elever får udviklet deres (skrift)proglige færdigheder, så de kan deltage med udbytte i skolens fagundervisning.

Fortsat god arbejdslyst!
